

Brooder Contumazy
Brooder Contumazy
Brooder Contumazy
Brooder Contumazy
Brooder Contumazy
Brooder Contumazy

BRODSKI KONTUMAC

IZLOŽBENA DVORANA MUZEJA, STARČEVIĆEVA 40
PROSINAC 1989.—VELJAČA 1990.

Spomenici graditeljstva i gradogradnje dio su kulturne baštine neke sredine i svjedoci svog trajanja u prostoru, u društvu, među ljudima. Svojom strukturom, oblikovanjem, razlozima postanka i opstanka nose niz podataka o kulturnim, gospodarskim, političkim i ostalim društvenim uvjetima sredine i vremena koje su preživjeli.

Značajni objekti sagrađeni u XVIII stoljeću u malom ali strateški značajnom mjestu na obali Save, su Tvrđava, Franjevački samostan i Kontumac. Iako izvorno nije bio namjenjen da bude spomenik, već je imao sasvim utilitarnu namjenu, kontumac zbog svoje starine, važnosti i povijesnih uspomena koje prenosi zaslužuje danas više društvene brige. Poznavajući povijest ovog zdanja koja je dio prošlosti našeg grada hoćemo li učiniti korak naprijed u očuvanju spomeničke zone u Vrazovoj ulici? Možda smo zaboravili da je slika grada uvijek i slika njegovih žitelja.

5890

Zgrade solare, carinarnice i kontumaca, između dva rata

Vratimo se tristo godina unazad, godini 1691. kada uz zveket oružja iz malog naselja sa tri ulice odlaze Turci a zauzimaju ga Austrijanci. Od Karlovačkog mira (1699) pa sve do Berlinskog kongresa (1878). Brod se nalazio na samoj granici Habzburške monarhije i Otomanskog carstva. Godine 1702. ušao je u sastav Vojne krajine čija je osnovna funkcija bila čuvanje granice prema Turskoj. U okviru vojnog kordona, uz stražarnice-čardake, izgrađene na svakih pola sata hoda, iz kojih se motrilo na kretanje ljudi i robe preko granice, Austrija na važnim prometnim i strateškim položajima koji kontroliraju prijelaze na Savi i povezuju glavne trgovačke putove između dva carstva izgrađuje veće obrambene objekte. Tako se i u Brodu gradi velika pogranična tvrđava čija je prisutnost znatno utjecala kako na gospodarski razvoj tako i na pravac urbanizacije naselja na Savi.

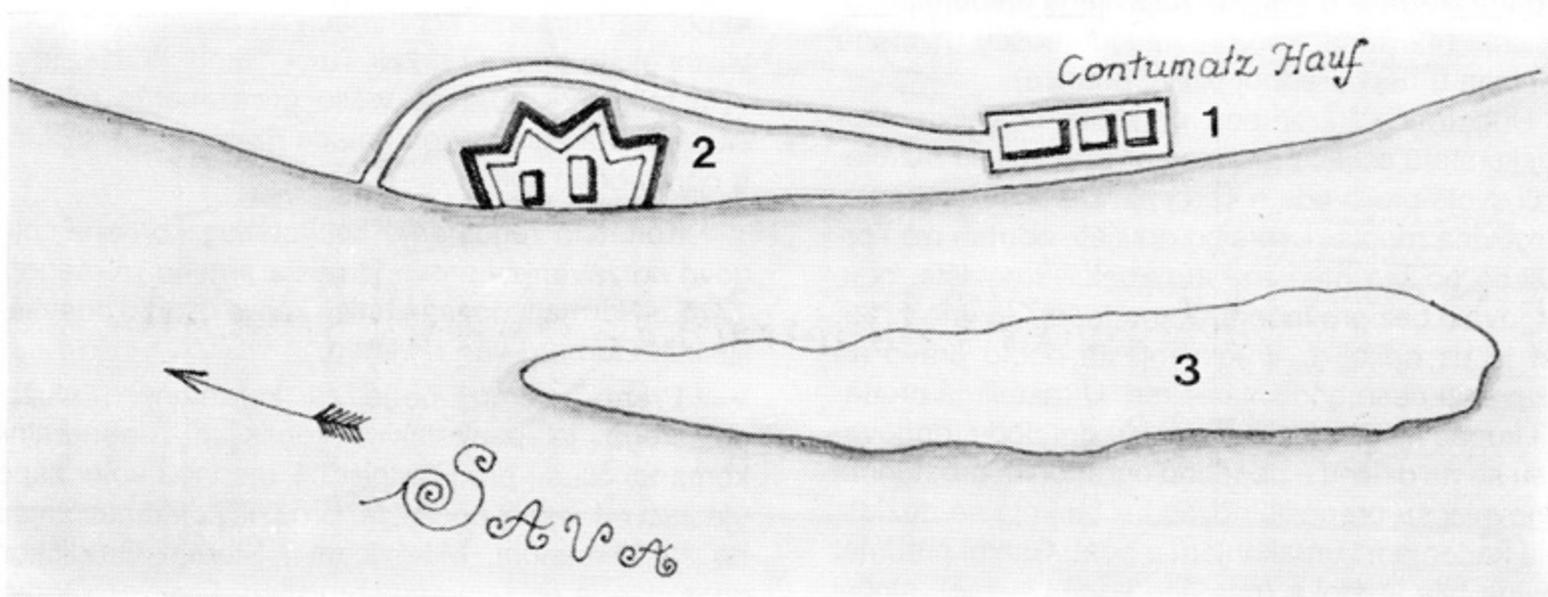
U Otomanskom carstvu koje se protezalo na tri kontinenta, često je vladala opasna epidemijska bolest – kuga. Živeći u velikoj nečistoći, muslimanski svijet prožet fatalizmom smatrao je kugu božijom kaznom i nije činio gotovo ništa da ublaži njene posljedice. Stoga su Habzburzi, čije su zemlje Turci više ugrožavali širenjem kužne epidemije nego u vojničkom smislu, smišljeno provodili niz energičnih mjera predostrožnosti i vrlo strogih zakonskih propisa na svim značajnim graničnim prijelazima, kako bi spriječili unošenje zaraze. Za Karla VI, reskriptom od 22. listopada 1728. uz vojni, organiziran je i stalan

sanitetski kordon – zaštitni pojas uz jugoistočnu granicu carstva, od Karpata do Jadranskog mora u dužini 1900 kilometara, širine 50-500 metara, ovisno o konfiguraciji tla. Otada Vojna krajina a time i Brod dobiva i vrlo važnu sanitetsku funkciju.

Kraj samog sanitetskog kordona postojale su dvije vrste ustanova koje su sa svojim upravama bile sastavni dio kordona: kontumaci, na glavnim prijelazima austro-turske državne granice i rasteli, na sporednim prijelazima ili uz kontumace.

Kontumaci su karantenske stanice u kojima su osobe koje su dolazile iz Turske, kao i stoka i roba koja je iz nje dovožena, obavezno izdržavali karantenu¹ da bi se utvrdilo postoje li znaci bolesti. Godine 1731. Dvorska sanitetska komisija (centralno sanitetsko tijelo Habzburške monarhije) izdala je poseban pravilnik o načinu rada u tim ustanovama, Contumaz-und Reinigungs-Ordnung.

Između Požarevačkog (1718) i Beogradskog mira (1739) austrijska granica išla je Bosanskom posavinom, 6-10 kilometara južnije od Save, tako da je i kontumac prvotno podignut na desnoj obali rijeke. Sastojao se od jednog većeg i dva manja uzdužna objekta postavljena paralelno sa Savom, ograđena zidom. Od kontumaca išla je cesta do skele na Savi.² Godine 1739. Austrija je izgubila – prekosavske krajeve a granica između dva carstva pomaknuta je na sjever, na rijeku Savu. Obzirom da su uvjeti na terenu sada zahtjevali drugačiju organizaciju i postavljaja-

Kontumac na bosanskoj obali Save, 1. zgrade kontumaca 2. šančevi, 3. Ada

nje kontumaca, Dvorska sanitetska komisija donijela je 12. lipnja 1740. zaključak o podizanju stalnih kontumaca i to: 3 u Erdelju prema Moldaviji, 5 prema Vlaškoj, 2 u Banatu (Oršava, Pančevo), 1 u Srijemu (Mitrovica), 2 u Slavoniji (Brod, Gradiška).

Brodski kontumac podignut je na mjestu rimskog castruma i turske utvrde, zapadno od tvrđave gdje su bile i druge državne zgrade.³ Nalazio se u kasarni »Stari šanac« koja je u tu svrhu bila adaptirana i zbog svoje zatvorenosti naročito odgovarala. U dvije uzdužne zgrade bilo je smješteno po šest prostorija u kojima se provodila izolacija osoba. Uz njih je uređeno i skladište gdje se pohranjivala roba iz Turske i vršila dezinfekcija.⁴ Prvotno je bio ograđen palisadama a kasnije zidom od cigala jer je unutrašnji, neizloženi dio morao biti strogo odjeljen od vanjskog, izloženog opasnosti. Uz kontumac nalazili su se i stanovi za službenike.

Nedaleko kontumaca, na ušću Mrsunje u Savu nalazio se glavni čardak broskog kordonskog sektora. Stražari-krajišnici patrolirali su danonoćno, budno pazeći da netko nedozvoljeno ne prijeđe granicu, a ako je to ipak učinio stražarno je, na propisnoj udaljenosti, sproveden do kontumaca gdje je izdržavao karanten.

Vrijeme boravka u kontumacu, tzv. Contumatz – Termin, zavisilo je od potencijalnih ili realnih epidemija i dijelilo se u tri stupnja: 1. »mirni« (u trajanju 21 dan, kada nema opasnosti od kuge), 2. »sumnjivi« (28 dana, kada je u Turskoj najavljena epidemija), 3. »opasni« (42 dana, kada je sa sigurnošću utvrđena epidemija u neposrednoj blizini granice).

Dugotrajna karantena nanosila je veliku ekonomsku štetu seljacima Vojne krajine koji su razmjenjivali svoje proizvode s Turcima. Da bi se pogranična trgovina mogla normalno odvijati, odmah iza kordonskog pojasa otvoreni su rasteli – trgovišta, gdje se trgovalo bez provođenja karantene. Godine 1769. Brod je uz nekoliko drugih mjesta dobio pravo na održavanje četiri godišnja sajma. U rastelima prodavač i kupac nisu dolazili u neposredni dodir, dogovarali su se na daljinu u posebno ograđenim prostorima a činovnici su prenosili novac i robu koja se dezinficirala kađenjem i umakanjem u ocat. Glavni predmet trgovine bila je stoka (naročito konji i svinje), stočni proizvodi, zatim žito, krzno, pamuk, duhan, vino,

drvo. Nadzor nad rastelom imao je kontumac. Brodski kontumac vršio je i kontrolu rastela u Rajevom selu kod Županje.

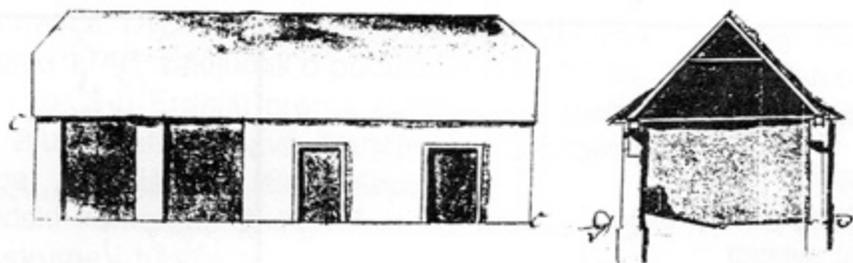
Stvaranje i osiguravanje tvrđavskog esplanadnog prostora u okolini 600 hvati dometa tvrđavskih topova počev od 1767. kočilo je razvoj grada i rezultiralo donošenjem različitih mjera i odredbi. Tako su se na osnovu carske naredbe iz 1783. morale porušiti sve zidane kuće u neposrednoj blizini tvrđave. Uz stari magistrat, solanu, carinarnicu i nekoliko činovničkih stanova tada je srušen i kontumac. Kako je mogućnost razvoja i proširenja grada svedena na prostor istočno od Franjevačkog samostana, neposredno iza esplanadnog rajona nastale su nove lokacije za izgradnju državnih ustanova: solane, tridesetnice, rastela i kompleksa zgrada pograničnog kontumaca.

Plan za novi kontumac izradio je ing. Frast 1770.⁵ Imajući na umu važnost mjesta i ogromne količine robe koja je prolazila kroz Brod na trgovačkom putu iz Levanta preko Turske u Austriju, te iz Grčke preko Srbije, Zemuna, Savom na Brod, dalje na zapad i sjever, Frast je projektirao veći kompleks zgrada koji bi mogao zadovoljiti obim prometa. Zbog visokih troškova izgradnje (6222 forinte) plan mu je vraćen kao neprihvatljiv i morao je smanjiti broj projektiranih zgrada. Novi plan⁶ podnio je 9. prosinca 1770. Slavonskoj generalnoj komandi u Osijeku. Plan i troškovnik su prihvaćeni (3719 forinti) i ubrzo je počela izgradnja kontumaca na pašnjaku Vijuš, u blizini skele koju su držali Turci. Skela je izlazila na »Rastellplatz« gdje se vršilo preuzimanje robe. U slučaju rata zgrade kontumaca mogle su se uključiti u obrambenu liniju.

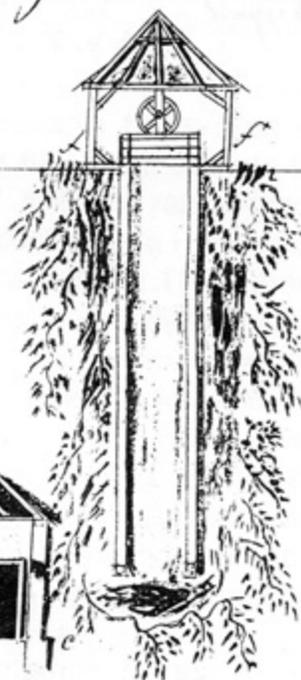
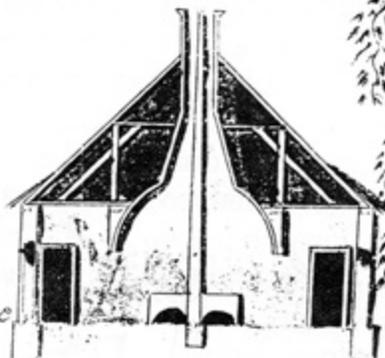
Konačno reguliranje sanitetskog kordona, njegovo održavanje i provođenje karantene izvršeno je 1770. »Normativom sanitatis« koji je izradio austrijski liječnik Gerhard van Swieten.

Prema njemu, briga za karantensku službu povjerena je sanitetskim komisijama generalnih komandi čiji su predsjednici bili ujedno i vojni zapovjednici odnosnih područja. Brodski kontumac zajedno sa Zemunom, Mitrovićom i Starom Gradiškom potpadao je pod upravu komisije u Osijeku. Godine 1776. Marija Terezija ukinula je Dvorsku sanitetsku

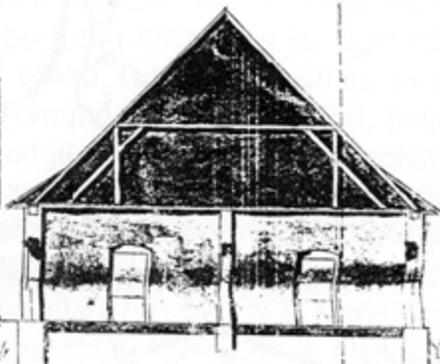
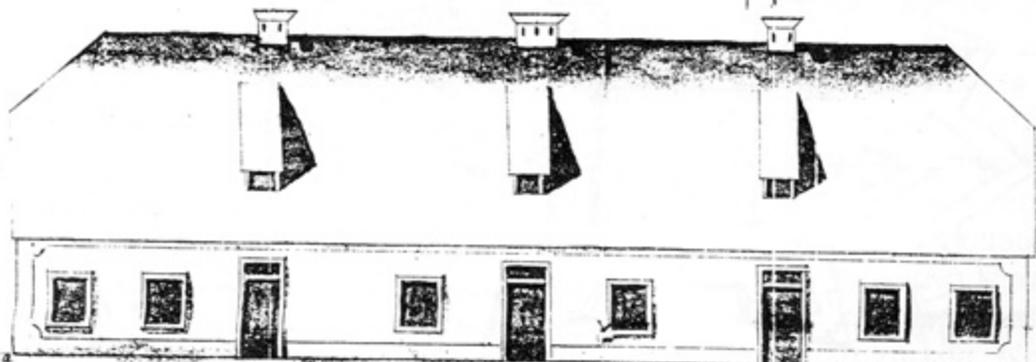
Profil deren Brinnen

h fache und Profil deren Califen gebäude?

23.

Facade und Profil deren?

= Beam quartier?

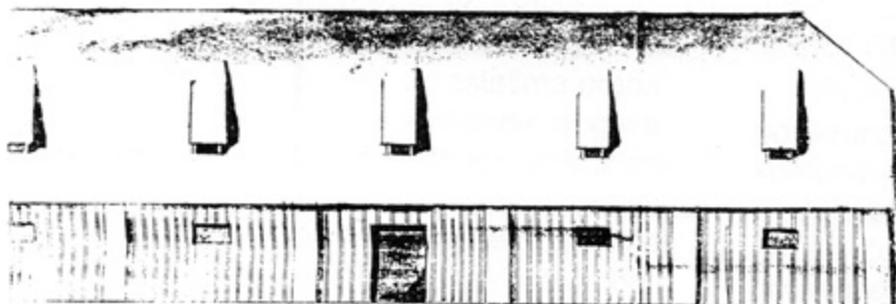
M

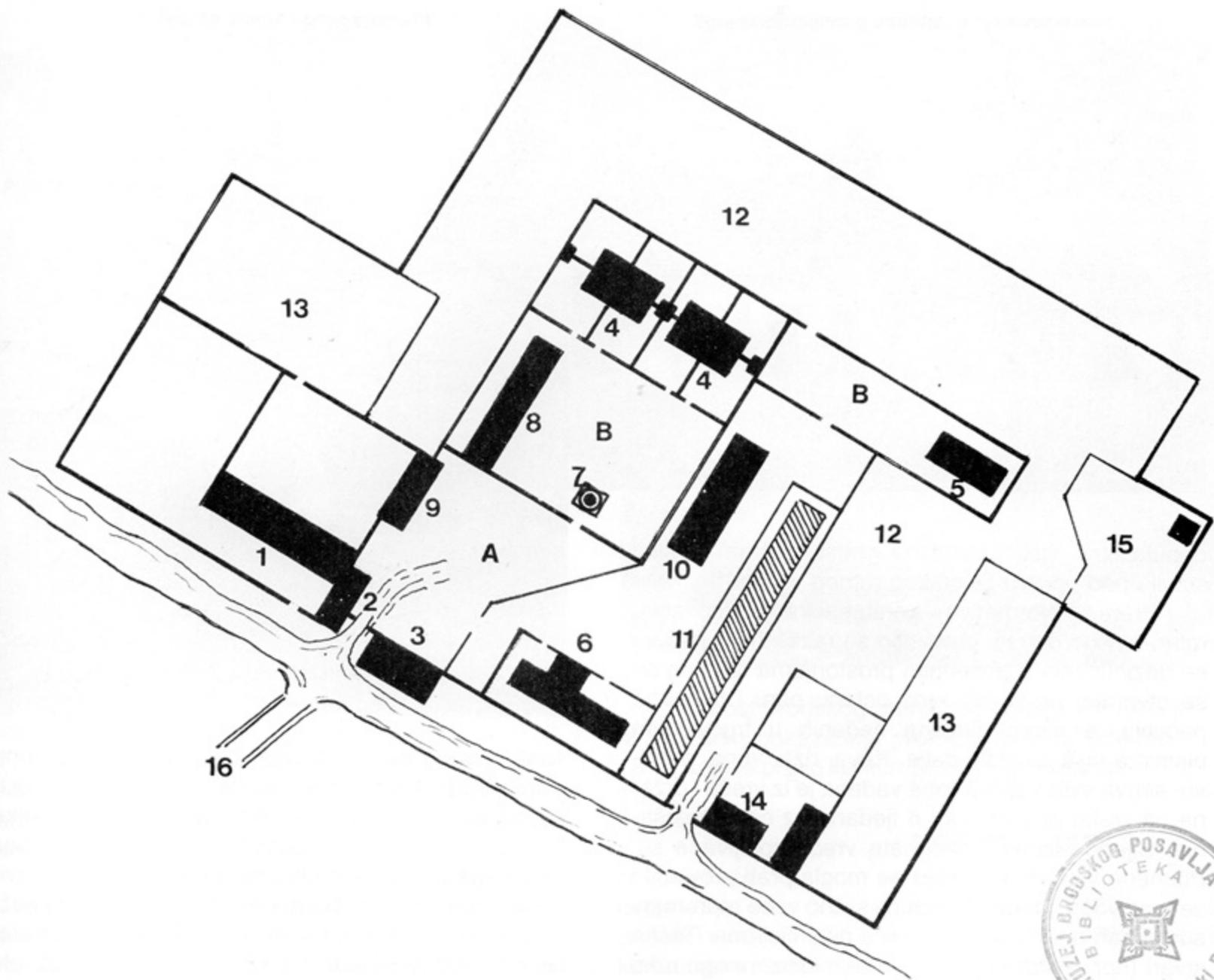
T

25.

29

swaren Stadt und Ring Mauer.

BRODSKI KONTUMAC SREDINOM 19. STOLJEĆA

1. Stan direktora i liječnika kontumaca
2. Prijemni ured
3. Stražarnica
4. Dvije zgrade karantena ograđena zidovima, sa po četiri stana kontumaciranih koja također odvajaju zidovi
5. Bolnica ograđena zidom
6. Stanovi pomoćnog osoblja (nadglednika i eksponiranih čistača)
7. Bunar
8. Štala kontumaciranih
9. Sjenik sa štalom
10. Karantena za životinje
11. Natkriveno skladište robe

12. Prostor za skladištenje i zračenje bala pamuka
13. Vrtovi direktora i liječnika kontumaca
14. Stanovi pomoćnog osoblja (pisara i nadglednika), predloženi za gradnju 1811. godine, neizgrađeni; 1815. godine na ovom mjestu su vrtovi pomoćnog osoblja.
15. Groblje i mrtvačnica
16. Nasip do obale Save gdje je bio rastel (mjesto trgovanja s Turcima) i skela

A – Neeksponirani dio kontumaca, neizložen opasnosti zareze
 B – Eksponirani dio kontumaca, ograđen posebnim zidom izložen opasnosti zareze.

Zgrade karantena

deputaciju i cijeli sanitet na granici prema Turskoj stavila pod upravu Dvorskog ratnog vijeća.

Prema »Normativu« kontumaciranje trgovačke robe, ovisno o vrsti, provodilo se različito. Pisma su se dezinficirala u posebnim prostorijama tako da su se otvarala, provlačila kroz octenu paru i ponovno pečatila, a uzorci tkanina nađenih u trgovačkim pismima nisu se slala dalje. Kava, riža, vuna, predivo, sirova svila i slična roba vađena je iz vreća i držana na zraku pod krovom 6 tjedana uz često mješanje. Sijeno, slama i papirnate vreće spaljivane su. Platnene vreće i roba koja se mogla prati provlačila se kroz vodu. Naranče, limun i slično voće otpremeni su odmah dalje pošto su vreće dezinficirane. Teške stvari (npr. zlato) koje su prolazile kroz mnogo ruku prale su se u slanoj vodi i spunici. Bakar, olovo, cink nisu kontumacirani kao ni tekućina u bačvama koja se bez zapreke otpremala dalje. Na posude s uljem i balzomom stavlja se čisti čep.⁷

Najopasniji posao bio je pregled pamuka i za to su određeni posebni ljudi koji su golim rukama pretresali pamuk u vrećama a potom provodili karanten gdje se čekalo da li će se na njima pojaviti znaci bolesti. Pokažu li se, transport se spaljivao, u protivnom proglašavao se čistim i slao na odredište. Na pregledanu robu udarao se poseban žig sigillum sanitatis, dok su osobe dobivale zdravstvena uvjerenja Sanitatsfehde. Dolazeći u kontumac osoba je morala

imati redovni pasoš, a poslije izdržanog karantena izdavao joj se Sanitatsfehde i tek onda je mogla ići u pozadinu cesarsko-kraljevskih zemalja. Za putnike koji su kršili propise i iznalazili mogućnosti da bez karantena prijeđu kordon i kontumac bile su predviđene stroge kazne. Smrtnom kaznom vješanja kažnjavani su oni koji su krivotvorili pasoše i atestate, tjelesna kazna slijedila je one koji su bez dozvole sanitetskog službenika i primljenog uvjerenja kontaktirali s drugim licima, a dvogodišnjom robijom s prinudnim radom kažnjavani su krčmari u blizini kordona koji su primali strane i sumnjive osobe bez valjanih isprava. Brodovi nisu smjeli ploviti noću već su se morali zadržati na prvoj kordonskoj stanici pod stražom.

Kontumaci su za »čišćenje« i kontumaciranje naplaćivali taksu, a novac je išao u jedan fond iz koga su se izdržavali. Po tim taksama vidi se da je brodski kontumac po prometu i važnosti koju je imao bio odmah iza Zemuna gdje se nalazio glavni i najveći kontumacioni ured u okviru Vojne krajine.

Zgrada pomoćnog osoblja, dvije stražarnice

Bunar

Po zdravstvenim pitanjima kontumac je bio u stalnoj vezi s brodskim Magistratom koji je i sam bio obavezan strogo voditi brigu o zdravlju svojih stanovnika i o higijeni grada.

Naredbom Josipa II, 1784/85. izvršeno je uređenje Save – očišćeno riječno korito, podignut nasip, izgrađeni gatovi, djelimično nanovo sagrađena kopitnica (obalni put za sprege koje su vukle lađe, građen 1771), obala se redovno čistila od raslinja. Ovi radovi stvorili su preduvjete za procvat riječne plovidbe i u narednim godinama promet Savom znatno se povećao.

Kontumacki nasip (Damm) bio je jedini put kojim su morali prolaziti ljudi, stoka i roba sa savske skele u kontumac uz koji je vodila i kopitnica. Godine 1811. i 1812. uslijed Prvog srpskog ustanka prekinut je trgovački put iz Grčke na Zemun a sav promet prebačen je na Brod. Kapacitet kontumackih skladišta nije bio dovoljan za smještaj ogromne količine robe koja je svakodnevno pristizala i stajala nezaštićena na otvorenom. Ova situacija pokazala je da se broj prvotno projektiranih zgrada nije smio smanjivati te je narednjem Slavonske generalne komande Q 251 od 6. veljače 1811. hitno izvršeno proširenje kontumackih zgrada za smještaj pamuka i druge robe ali i zgrada za službeno osoblje koje se moralo povećati.⁸ Slična situacija bila je i 1815. kada je ponovno napravljen plan za izvođenje radova na Brodskom kontumacu.

Važnost brodskog graničnog prijelaza vidljiva je iz brojčanih pokazatelja prometa robe iz 1804/05. i 1818, koja je preko kontumacijskog ureda uvezena iz Turske:

	1804/05.	1818.
goveđe kože	4810 kom.	
ovčje kože	67448 kom.	27297
pamuk i vuna		4803 mtc
korduanska i safijanska koža, jazavčevo krzno		122101 kom.
živa stoka, goveda,		
ovce svinje		10142
hrastovi stupci, daske,		
dužice		62439

Manji dio uvezene robe ostajao je u Brodu za potrebe pučanstva Vojne krajine, dok je veći dio nastavljaio put za Beč i dalje.

Sanitetski kordon bio je vrlo skup pothvat ali efikasna zaštita Evrope od kuge. Unatoč strogim mjerama od sredine XVIII stoljeća ona je pet puta probila kordon, a 1795. u zabrinjavajućim razmjerima. U XIX

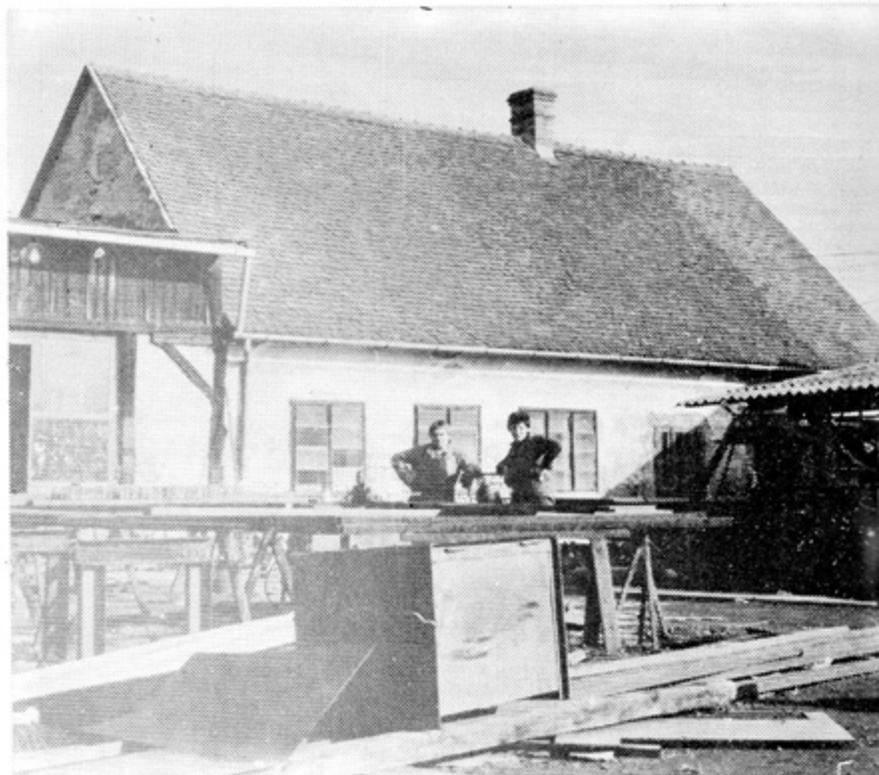
stoljeću opasnost od kuge jenjava a protiv nove epidemijske bolesti kolere, sanitetski kordon ma kako oštro proveden nije mnogo koristio. Godine 1820. vrijeme kontumaciranja smanjeno je i sva lica koja su dolazila iz Turske u »mirno« vrijeme i donosila pismena uvjerenja iz mjesta polaska o nepostojanju opasnosti nisu izdržavali karanten, jedino se prala njihova odjeća. Za ostale stupnjeve vrijedio je stari propis.

Zbog smanjene opasnosti i ublaženih mjera predostrožnosti broj službenika se smanjuje tako da je Brodski kontumac 1846. imao svega dvanaest službenika: direktora, liječnika, dva nadzornika robe, tri čistača robe i četiri poslužitelja za čišćenje.¹⁰ Za mjesto direktora i liječnika važili su strogi uvjeti, posao je bio vrlo odgovoran i naporan i dolazilo je do čestih promjena. U vremenu 1820-83. uz oskudne podatke spominju se imena direktora broskog kontumaca: dr. Franić, Franz David Vencin, Konstantin Nickerl, Weidenhan, dr. Mihael Šulek, te liječnika: Johan Lateri, von Pleyel, dr. Meszaross, Kristian Metz, dr. Matazić. Od 1856-1873. direktor je bio Đorđe Mušički¹¹ koji je vrlo savjesno obavljao svoju dužnost, strogo se pridržavajući propisa i zakonitosti. Vrlo energičan i nepopustljiv kad je u pitanju bila obrana kontumackih sanitetskih prava nekoliko puta sukobio se s Brodskim magistratom.

Nakon razvojačenja Vojne krajine (1871) i prelaska na civilnu upravu bliži se kraj stogodišnjeg rada broskog kontumaca na Vijušu koji je zajedno s ostalim ustanovama sanitetskog kordona ukinut 5. ožujka 1872.¹² Iako je izgubio prvobitnu namjenu kontumac nije bio napušten prostor. Imao je brojne podstanare, namjena mu je bila raznovrsna ali on nije imao koristi od toga jer sam nije mogao dobiti bitku protiv vremena. Polako se topio vlagom, prozori su trunuli, žbuka opadala.

Današnji korisnici zgrada bivšeg kontumaca, solane i carinarnice u Vrazovoj ulici od broja 1 do 17 ulažu stanovite napore ali ne uspijevaju na zadovoljavajući način održavati te objekte, a društvena zajednica našeg siromašnog društva danas malo može učiniti da ovaj povijesni kompleks sačuva od potpunog propadanja. Ili možda ipak?

Ivanka Bunčić

Jedna od zgrada karantena, danas radionica »Graditelja«

Bilješke

1. Naziv karanten nastao je u XV stoljeću od talijanske riječi quaranta (četdeset) jer je izolacija tada u pravilu trajala 40 dana.
2. Ratni arhiv, Beč, – plan tvrđave Brod i grada, 1731, sig. CVII, N° 9a – plan tvrđave Brod i grada, 1738, sig. Inland CVII N° 10
3. Isto, plan tvrđave Brod 1756/7, sig. Inland CVII, N° 48
4. Wilhelm Wagner, Sava i vojni komunitet Brod (1692-1873), Sl. Brod, 1978, str. 29.
5. Arhiv Hrvatske, Zagreb, Plan i profil kraljevskog carskog kontumaca kraj tvrđave Brod na rijeci Savi, 1770. – prostor planiranog, nesagrađenog kontumaca sadržavao je: A–stanovi kontumackog direktora, liječnika, svećenika, prostori za službenike, šupe za kola i konje, bunar, B–osam stanova s pripadajućim kuhinjama, odvojeni zahodi, pregradni zidovi, trodjelna staja za konje, D–bunar za kontumacirane, E–stanovi nadzornika i čistača (3), F–otvoreno skladište za robu, G–bolnica, kuhinja, mrtvačnica, H–kućica za pregled kontumaciranih, službenika i trgovaca, Turaka, I–glavni ulaz u kontumac, K–pregradni zid djelomično zidan ciglom djelomično palisadama, M–zatvoreno skladište za robu, N–kapela, unutrašnji prostor u kome je bio dozvoljen razgovor kontumaciranih s drugim licima, nasip od skele na Savi do kontumaca, stražarnica.
6. Isto, plan kontumaca krajem 1770, realiziran: 1. stan direktora 2. stan liječnika 3. sobe za goste 4. stan neeksponiranog služitelja čistača 5. kućica za pregled 6. stražarnica na ulazu u kontumac 7. stan eksponiranog služitelja čistača 8. stan nadglednika 9. skladište za robu 10. pregradni zidovi za kontuma-

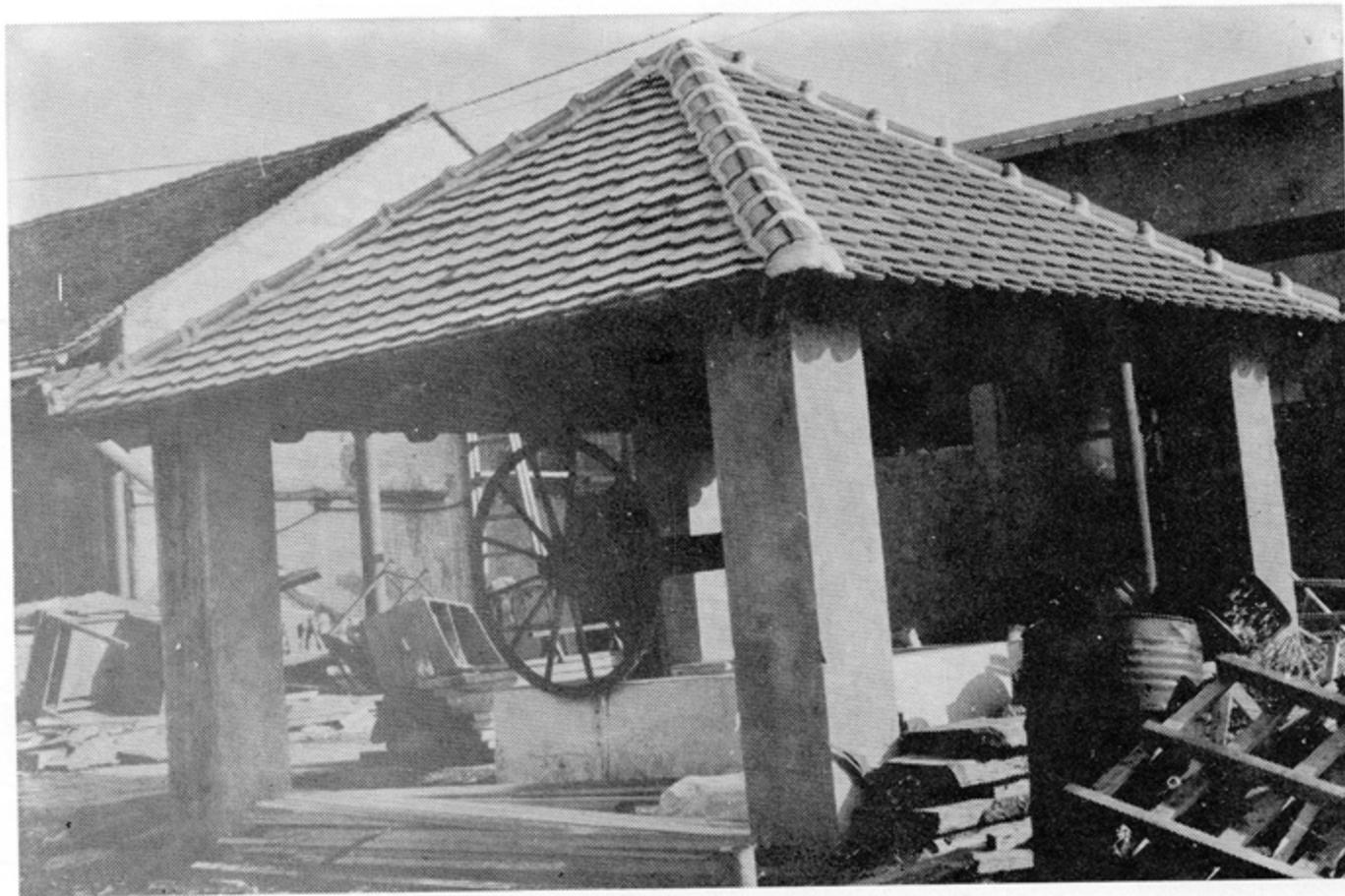
cirane 11. staja 12. nastambe za kontumacirane (karantene)
13. bolnica (lazaret) 14. nasip od kontumaca do Save.

– u odnosu na prvi plan broj projektiranih zgrada je smanjen: stan svećenika je manji i prenamjenjen za služitelja, nedostaje kapela, od 4 prostorije za pregled ostala je jedna, umjesto 4 stana 2, skladišni prostor je manji.

7. Fr. Vaniček – Istorija vojničke krajine od 1538-1873, u prijevodu Justin Milan Šimić, 1880, Novi Sad.
8. U odnosu na plan iz 1770. otvorena skladišta su proširena, mrtvačnica izdvojena, groblje dodano, otvoren drugi ulaz u kontumac uz koji su sagrađeni stanovi za pisara, čistača i poslužitelja, prošireni vrtovi kontumackih službenika.
9. W. Wagner, nav. dj. str. 24.
10. Historijski arhiv, Slav. Brod, Brodski magistrat, kutija 79, P 275/1846.
11. Isto, P 40/1856; izvještaj o postavljanju Đorđa Mušickog za direktora brodskog kontumaca.
12. Luka Ilić Oriovčanin »Lovorike«, 1874, str. 49.

Literatura

1. Katarina Petrović, Tvrdava i grad Brod, 1715-1905, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, god. XXI, br. 4-5, Zagreb, 1972.
2. Tanasije Ilić, Razvoj zdravstvenih prilika u Brodu do 1871, godine, Razvoj zdravstva na području općine Slavonski Brod, Slav. Brod 1975.
3. Ivo Rubić, Slavonski i Bosanski Brod, Slav. Brod 1953.
4. Zvonko Benčević, Brod kao gospodarsko središte za vrijeme Vojne krajine, Prilozi za poznavanje Broda I, Brod 1943.
5. Wilhelm Wagner, Sava i vojni komunitet Brod (1692-1873), Slav. Brod 1978.
6. Risto Jeremić, Zdravstvene prilike u jugoslavenskim zemljama do kraja XIX stoljeća, Zagreb 1935.
7. Zbornik radova, sa simpozija iz istorije zdravstvene kulture vojvođansko-slavonskog Podunavlja, Bačka Palanka–Bač–Ilok, 27. i 28. 1877.

Bunar u krugu »Graditelj«, obnovljen 1987.

 Današnji izgled zgrada solare, carinarnice, kontumaca, Vrazova ulica
kb 1-17

 Stanovi pomoćnog osoblja kontumaca,
danas privatni stanovi, kb 15 i 17

 Dvorišni izgled stana liječnika, kasnije zatvor

BRODSKI KONTUMAC – NOVA URBANA OPCIJA

Poznata je činjenica da je urbana jezgra Slavon-
skog Broda, kakvu danas poznajemo formirana sre-
dinom XVII stoljeća, u vrijeme i nakon izgradnje
tvrđave u XVIII stoljeću na zapadnom, dijelu grada.

Istočna granica grada formirana je u liniji dana-
šnje Novakove ulice i u tom prostoru dugo su važile
zabrane izgradnje čvrsto zidanih objekata.

Istočno od tadašnje granice grada vlasti grade
kontumac koji je zadovoljavao potrebe u živom
pograničnom prometu s turskim imperijem. Kom-
pleks kontumaca formiran je longitudinalno u smjeru
istok – zapad, te je svojom južnom fasadom formirao
ulični potez današnje Vrazove ulice.

Vrijednost ovog poteza očituje se prije svega u
stilskoj ujednačenosti dok o posebnim morfološkim i
stilskim vrijednostima pojedinačnih objekata ne
možemo puno govoriti. Utilitarni karakter objekata
bez reprezentativnih naznaka kao i periferna locira-
nost u odnosu na centar naselja nisu iziskivali boga-
tiju arhitektoniku niti arhitektonsku plastiku na objek-
tima.

To je barokna, provincijska arhitektura (»vojno
krajški barok«) jednostavnih tlocrtnih dispozicija i
pročelja koja su u pravilnom, smirenom ritmu perfori-
rana ulaznim i prozorskim otvorima. Objekti imaju
karakteristična barokna visoka krovišta sa zakošenji-
ma (tzv. »lastin rep«). Pokrov je biber crijep, vjero-
vatno još od izgradnje objekata. Fasade su žbukane
ravno a od arhitektonskih ukrasa danas postoji portal
objekta na uglu Vrazove i Zmaj Jovine ulice. Sličan
motiv karakterističan za barok nalazimo kod Muzeja

Brodskog Posavlja i Franjevačkog samostana.
Dugogodišnja nebriga vlasnika kao i nepovoljna
socijalna struktura stanovništva rezultirala je zapu-
štenim stanjem cijelog kompleksa (zapuštena dvori-
šta, velika vlažnost u objektima, napuštenost i sl.).
Idejni projekt prezentiran ovom izložbom u varijanta-
ma daje alternativno rješenje problema kontumaca.

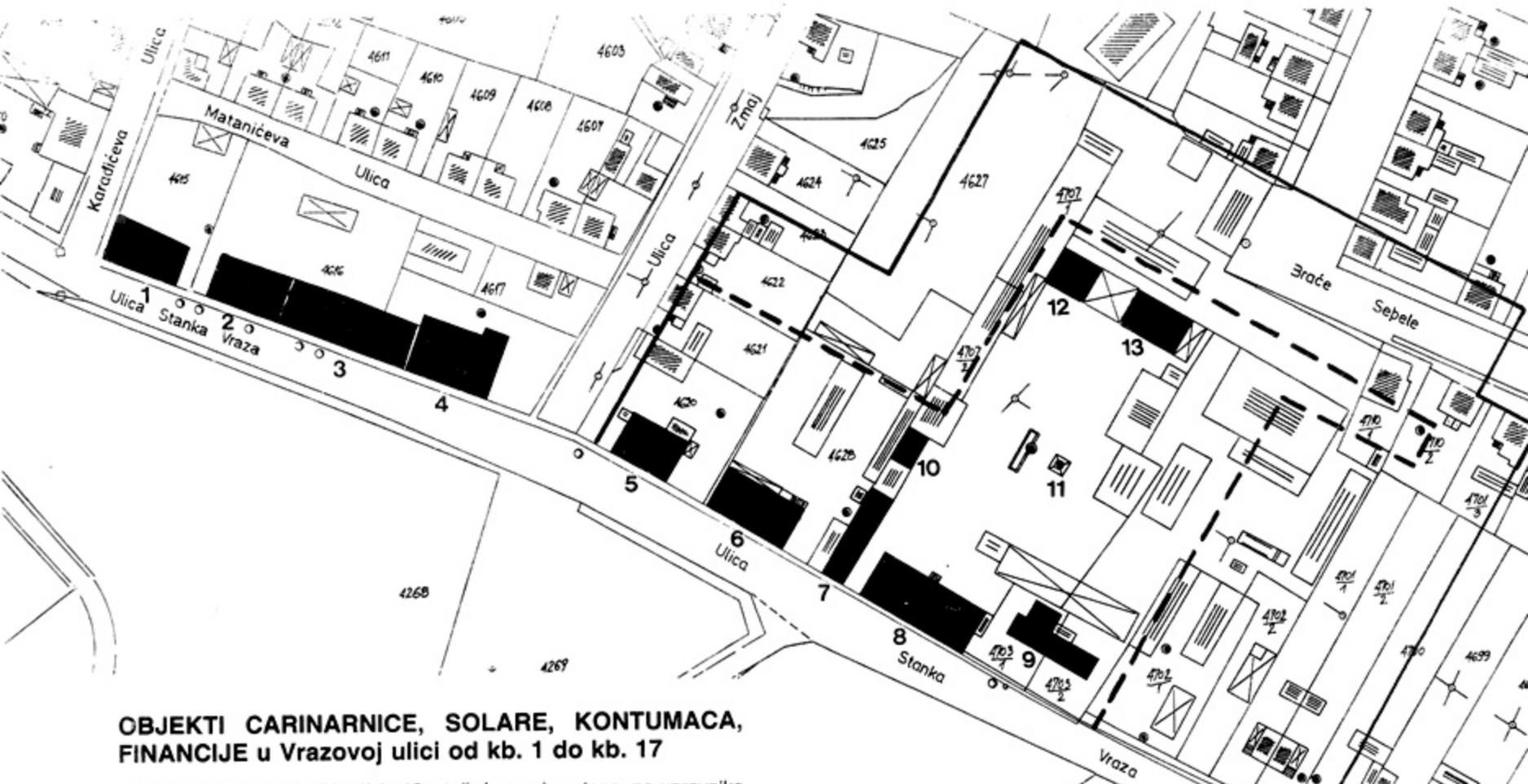
Prva varijanta predviđa građevinsku sanaciju i
osposobljavanje objekata za današnji standard sta-
novanja i rada, restauraciju fasada metodom tzv
»idealne rekonstrukcije«, prema djelomično sačuva-
noj foto-dokumentaciji s početka ovog stoljeća.

Druga varijanta nešto radikalnije koncipirana
predviđa klasičnu urbanu rekonstrukciju s djelomič-
nim rušenjem objekata, uključuje metodu interpolaci-
je kao visokokreativan arhitektonski čin kojim se uz
asocijativne elemente prostor može dograditi, nad-
graditi i konačno u cijelosti revitalizirati. Čak i tenden-
ciozna i diskutabilna ideja da se u neposrednoj blizi-
ni, u nekadašnjem ribnjaku a sadašnjem gradskom
smetlištu, izgradi veliki sportsko-rekreativni centar,
može implicirati pozitivne tendencije ka revitalizaciji
kao procesu unošenja novih sadržaja (hotel, ugosti-
teljstvo, zanatski zadržaji, zabavni i sl.) i tako dati
»raison de etre« da se krene s obnovom i rekons-
trukcijom objekta.

Na taj način kontumac postaje još jedan korak
ka novom pristupu problematici obnove ovog već
gotovo pola vijeka polurazrušenog grada.

Siniša Tomić, arhitekt

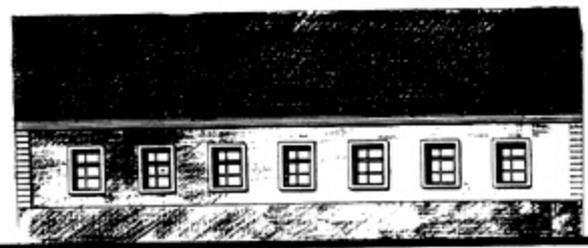

OBJEKTI CARINARNICE, SOLARE, KONTUMACA, FINANCIJE u Vrazovoj ulici od kb. 1 do kb. 17

1. Stambena zgrada (kb. 1) iz 18. stoljeća sa dva stana, za upravnika solare i činovnika (podvornika) solare. Danas privatna stambena zgrada.
2. Stambena zgrada (kb. 3) iz 18. stoljeća, stan upravnika carinarnice. Danas privatna stambena zgrada.
3. Skladište soli – »solara« (kb. 5) iz 18. stoljeća. Nakon II svjetskog rata otkupna stanica poduzeća »Unija«, skladište papirnog otpada.
4. Zgrada uprave carine (kb. 7) iz 18. stoljeća. Nakon ukidanja carinarnice, tridesetih godina ovog stoljeća, tu je bila smještena žandarmarijska stanica. Danas privatni stanovi.
5. Stan liječnika kontumaca (kb. 9), zgrada sagrađena sredinom 19. stoljeća. Nakon ukidanja kontumaca 1872. godine stanovi činovnika carine, porezni ured (1885). Danas zgrada u privatnom vlasništvu.
6. Stan ravnatelja kontumaca (kb. 11), zgrada sagrađena sredinom 19. stoljeća. Nakon ukidanja kontumaca tu je od 1882. godine do 1896. godine smještena gradska bolnica, zatim uprava financija i stan komesara financija. Iza II svjetskog rata korištena je kao zatvor. Danas napuštena zgrada.
7. Prijemni ured kontumaca (kb. 13) iz 18. stoljeća. Po ukinuću kontumaca stan činovnika financije. Iza II svjetskog rata radionice građevinskog poduzeća »Bratstvo« (do 1958), a zatim poduzeća »Graditelj« koje se i danas tu nalazi.
8. Zgrada (kb. 13) sagrađena nakon ukinuća kontumaca na mjestu stražarnice kontumaca. U njoj su bili stanovi činovnika financije: preglednika, pripravnika... Danas upravna zgrada poduzeća »Graditelj«.
9. Stambena zgrada (kb. 15 i 17) iz 18. stoljeća sa dva stana za pomoćno osoblje kontumaca. Od 1872. godine stanovi službenika financije. Danas privatna stambena zgrada.
10. Gospodarska zgrada iz prve polovine 19. st, sjenk sa štalom koja je bila u neeksplozivnom dijelu kontumaca. Danas radionica u krugu poduzeća »Graditelj«.
11. Bunar iz 18. st. Danas u krugu poduzeća »Graditelj«. Obnovljen 1987. godine.
12. Dvije zgrade karantena iz 18. st, od 1872. godine stanovi službenika financije. Danas radionice poduzeća »Graditelj«.

Izvor podataka: planovi kontumaca i grada 18. i 19. st, kazivanje Anke i Marice Kovačević, Aladara Exla.

Sanitäts-Personal-Fede.

Für *Militärsanitäts-Beamten* *Jo Frankovic*

Charakter *buena suada*

Unterthan *buena suada*

Gebürtig *Novosello*

Land *Bosnia*

Wohnort

Land

Religion *Exyolij*

Stand *ladij*

Jahre alt *13*

Statur *mittel*

Haare *braun*

Bart

Augenbraune *braun*

Augen *grün*

Angeſicht *einges*

Mund *gerade*

Nase *gerade*

gekleidet *schwarz*

Derſelbe iſt *ein junger geſunder*

am *9ten* *Januar* 1853 in die Contumaz getreten, und nach der in der *1ten* Periode

vorgeſchriebener, richtig überſtandener ~~tägiger~~ Prüfung ſammt gereinigten Effekten, als

Leisbekleidung und Waſche, am *10ten* *Januar*, 1853 bey vollkommener Geſundheit

entlaſſen, und da er *nicht krank iſt, und ſich in einem geſunden*

zu Lande befindet, und ſich in einem geſunden

zu Lande befindet, und ſich in einem geſunden

an das hieſige löbl. k. k. ~~Militär~~-Comando angewieſen worden.

Sign. *Brood* am *10ten* *Januar* 1853

Pr. k. k. Contumaz-Amt.

Director: *Deheij*

Arzt: